

NR 15/2018 ISSN 2084-0152 SZIF

Studia Zarządzania i Finansów

Zarządzanie procesem
restrukturyzacji gospodarczej
regionu

WYDAWNICTWO
WYŻSZEJ SZKOŁY
BANKOWEJ

The WSB University in Poznan
Studies in Management and Finance
No. 15/2018

Managing the Process of the Region's Economic Restructuring

edited by
Andrzej Kokieli

The WSB University in Poznan Press
Poznan 2018

Studia Zarządzania i Finansów
Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu
Nr 15/2018

Zarządzanie procesem restrukturyzacji gospodarczej regionu

redakcja naukowa

Andrzej Kokieli

Wydawnictwo
Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu
Poznań 2018

Komitet wydawniczy / Editorial Board

Przewodniczący / Chair: *prof. zw. dr hab. Józef Oreczyk*

Członkowie / Members: *dr hab. Władysław Balicki, prof. WSB w Poznaniu, dr hab. Arnold Bernaciak, prof. WSB w Poznaniu, dr Piotr Dawidziak, dr hab. Marek Dylewski, prof. WSB w Poznaniu, dr hab. Sławomir Jankiewicz, prof. WSB w Poznaniu, Grażyna Krasowska-Walczak (dyrektor Wydawnictwa WSB w Poznaniu / Director of the WSB University in Poznan Press), dr Alicja Kaiser, dr hab. inż. Tadeusz Leczykiewicz, prof. WSB w Poznaniu, dr hab. Magdalena Majchrzak, prof. WSB w Poznaniu, Andrzej Małecki (sekretarz / Secretary), dr hab. Ilona Romiszewska, prof. WSB w Poznaniu, dr Łukasz Wawrowski, prof. zw. dr hab. Stanisław Wykrętowicz, dr Maria Zamelska*

Rada naukowa / Scientific Advisory Board

prof. zw. dr hab. Teresa Famulska (Polska), dr Donald Finlay (Wielka Brytania), dr Klaus Haberich (USA), prof. zw. dr hab. Bogdan Nogalski (Polska), dr Christopher Washington (USA), prof. zw. dr hab. Eugeniusz Wójcieszowski (Polska), prof. zw. dr hab. Jerzy Węclawski (Polska), prof. nadzw. dr hab. Krzysztof Surówka (Polska)

Czasopismo umieszczone na liście „B” MNSW, w bazach: Index Copernicus, BazEkon, PBN i POL-Index.

Czasopismo recenzowane według standardów Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wzszego.

Lista recenzentów na stronie www.wydawnictwo.wsb.poznan.pl

oraz w ostatnim numerze czasopisma z danego roku.

Journal included in List B of the Ministry of Science and Higher Education as well as in Index Copernicus, BazEkon, PBN and POL-Index databases.

Journal reviewed in compliance with the standards set forth by the Ministry of Science and Higher Education.

A list of referees is available at www.wydawnictwo.wsb.poznan.pl

and published in the last issue of the Journal each year.

Procedura recenzowania / Review procedure

www.wydawnictwo.wsb.pl/informacje-dla-recenzentow

Redaktor naczelny czasopisma / Editor-in-chief

dr hab. Magdalena Majchrzak, prof. WSB w Poznaniu

Redaktor naukowy (tematyczny) / Scientific (Theme) editor

dr Andrzej Kokieli

Redaktor statystyczny / Statistical editor

dr Rafał Czyżycki

Weryfikacja abstraktów angielskich / English abstracts revised by

Grzegorz Grygiel

Redaktor prowadzący / Text editor

Elżbieta Turzyńska

Redakcja, skład i łamanie / Copyedited and typeset by

Adriana Staniszevska

Projekt okładki / Cover design by

Jan Słusarski

Publikacja finansowana przez Wyższą Szkołę Bankową w Poznaniu.

Publication financed by the WSB University in Poznan.

Wersja pierwotna – publikacja drukowana / Source version – print publication

Nakład: 150 egz. / Circulation: 150 copies

© Copyright by Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu, 2018

ISSN 2084-0152

Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu

ul. Powstańców Wielkopolskich 5, 61-895 Poznan, tel. 61 655 33 99, 61 655 32 48

e-mail: wydawnictwo@wsb.poznan.pl, dzialhandlowy@wsb.poznan.pl, www.wydawnictwo.wsb.poznan.pl

Druk i oprawa / Printed and bound by Zakład Poligraficzny Moś i Łuczak, Poznan

Spis treści

Wstęp (<i>Andrzej Kokiel</i>)	9
Zarządzanie jako proces doskonalenia relacji społeczno-zawodowych i rozwoju organizacji	
Jan Nikolajew, Michał Urbas	
Odra jako obszar aktywności społeczno-zawodowej – perspektywa socjologiczna ..	13
Małgorzata Matlegiewicz	
Biznes agroturystyczny – niewykorzystany potencjał Doliny Dolnej Odry na przykładzie powiatu gryfińskiego	25
Mirosław Machnacki	
Rachunkowość a zrównowazenia ekonomiczno-ekologiczne przedsiębiorstw na przykładzie gospodarstw rolnych	45
Vyacheslav Shcherbina, Elena Popova, Ludmila Sadovnicova	
The Population-Selection Model of Organization Development and the Scope of its Application	57
Nadezhda Arkhipova, Olga Sedova	
Sprawy socjalne pracowników jako czynnik społecznej odpowiedzialności pracodawcy wobec pracowników w perspektywie doskonalenia procesu zarządzania ..	79
Ekateryna Anisimova, Ludmila Sadovnicova	
Role lidera w tworzeniu odpowiedzialności społecznej za pracowników i rozwój organizacji	85
Лариса Ткачук, Мирослава Ткачук	
Ціннісно-орієнтоване управління в системі менеджменту закладу вищої освіти ..	93
Ярослав Співак	
Цінності у професійній структурі підготовки майбутніх соціальних робочих для розвитку соціального та професійного потенціалу	105

Ірина Дарманська

Роль інноваційних технологій у процесах реструктуризації системи формування управлінської компетентності у майбутніх керівників закладів загальної середньої освіти 111

Надія Дячок

Верторивпливу освітнього середовища університету на формування професійної мобільності майбутніх фахівців 127

**Znaczenie instytucji edukacyjnych i wychowawczych
w procesie rozwoju kompetencji młodego człowieka**

Ахммад М. Карам

Соціальне виховання студентів у процесі їх професійної підготовки 137

Тетяна Кочубей, Антоніна Штурба

Нормативно-правові засади шкільного освітнього процесу в Канаді 145

Ірина Демченко, Олександр Безлюдний

Функції професійної діяльності педагога в умовах інклюзивної освіти 155

Людмила Іщенко

Педагогічні умови розвитку креативності старших дошкільників 165

Ольга Рябошапка

Основні напрями виховання у дітей 6-річного віку поважного ставлення до батьків 177

Olha Butenko, Olha Voiedylo

Psychological-Pedagogical Diagnostics of the Formation of Gender Relations in Children 5-6 Years Old 185

Леся Карнаух, Оксана Авраменко

Засоби масової інформації як чинник гендерної соціалізації дошкільників 197

Людмила Бегас

Використання логопсихотерапевтичних впливів в роботі із заїкуватими дітьми 209

Recenzenci „Studiów Zarządzania i Finansów Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu” nr: 12/2017, 13/2017, 14/2018, 15/2018 215

Wymogi edytorskie Wydawnictwa WSB w Poznaniu 217

Contents

Introduction (<i>Andrzej Kokieli</i>)	9

Management as a Process of Improving Social and Professional Relations and Organization Development

Jan Nikolajew, Michał Urbas

The Oder River as an Area of Socio-Professional Activity	13

Małgorzata Matlegiewicz

Agritourism – an Unexploited Potential of the Lower Oder Valley: The Case of Gryfino District	25

Mirosław Machnacki

Accounting and Economic and Ecological Sustainability of Enterprises: The Case of Agricultural Farms	45

Vyacheslav Shcherbina, Elena Popova, Ludmila Sadovnicova

The Population-Selection Model of Organization Development and the Scope of its Application	57

Nadezhda Arkhipova, Olga Sedova

Social Issues of Employees as a Factor of the Employer's Social Responsibility Towards Employees as an Element of Improving the Management Process	79

Ekateryna Anisimova, Ludmila Sadovnicova

The Population-Selection Model of Organization Development and the Scope of its Application	85

Лариса Ткачук, Мирослава Ткачук

Value-Oriented Management in the Management System of Higher Education	93

Ярослав Співак

Values in the Professional Structure of Preparing Future Social Workers for the Development of the Human Social and Professional Potential	105

Ірина Дарманська

The Role of Innovative Technologies in the Restructuring of the System of Forming Managerial Competences of Future Managers of Institutions of General Secondary Education	111

Надія Дячок

The Impact of the Educational Environment on the Formation of Professional Mobility of Future Professionals	127

**The Importance of Educational Institutions
in the Process of Developing Competences of a Young Person**

Ахмад М. Карам

Social Education of Students in the Process of their Professional Training	137

Тетяна Кочубей, Антоніна Штурба

Legislation Concerning the Educational Process in Canadian Schools	145

Ірина Демченко, Олександр Безлюдний

Functions of the Teacher's Professional Activity in Inclusive Education	155

Людмила Ішенко

Pedagogical Conditions of Creativity Development in Older Preschool Children	165

Ольга Рябошапка

The Main Directions of Education in 6-Year-Old Children in Developing Respect for Parents	177

Olha Butenko, Olha Voiedylo

Psychological-Pedagogical Diagnostics of the Formation of Gender Relations in Children Aged 5-6	185

Леся Карнаух, Оксана Авраменко

Media as a Factor in Pre-School Gender Socialization	197

Людмила Бегас

Use of Speech Therapy in the Work with Stuttering Children	209

Reviewers of "The WSB University in Poznan Studies in Management and Finance" issues: 12/2017, 13/2017, 14/2018, 15/2018 .....

	215

The WSB University Press Instructions for Authors Submitting Their Contributions in English .....

	218

Ірина Демченко

Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
Кафедра спеціальної освіти
orcid.org/0000-0003-4302-7564
e-mail: irynadi@gmail.com
tel. +380 931 408 727

Олександр Безлюдний

Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
Кафедра англійської мови
та методики її навчання
orcid.org/0000-0001-5191-4054
e-mail: dii_67@mail.ru
tel. +380 674 234 141

Функції професійної діяльності педагога в умовах інклюзивної освіти

Анотація. В статті розкрито сутність професійної діяльності педагога в умовах інклюзивної освіти як вмотивованого комплексу основних і додаткових професійних функцій педагога, якісне виконання яких у тісній співпраці із соціальними та корекційними педагогами, психологами, медичними працівниками та батьками. Це забезпечує успіх вирішення завдань психолого-педагогічної, навчально-виховної та корекційно-розвивальної роботи для ефективного навчання, виховання і корекції розвитку молодших школярів з особливим освітніми потребами та без них. Доведено, що в умовах інклюзивної освіти зміст професійної діяльності вчителя змінюється. У контексті психолого-педагогічної ділянки роботи педагог виконує діагностичну функцію щодо виявлення категорій та індивідуальних особливостей дітей і особливими освітніми потребами. Також реалізує корекційно-педагогічну функцію – виправлення порушень та компенсації вторинних відхилень у розвитку учнів, інтегрування їх в соціум, консультування фахівців і батьків, залучених до освітнього процесу, та пропаганди гуманного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами. Визначено, що загалом педагог виконує розширений спектр таких функцій професійної діяльності, як діагностико-інформативна, конструктивно-проектувальна, організаційно-орієнтаційна, дидактико-методична, психотерапевтична, корекційно-реабілітаційна, комунікативно-стимулювальна, просвітницько-консультативна, дослідницько-творча та оцінювально-рефлексивна.

Ключові слова: інклюзивна освіта, інклюзивне навчання, професійна діяльність вчителя, функції професійної діяльності вчителя в умовах інклюзивної освіти

1. Постановка проблеми в загальному вигляді

Одним із основних напрямів розвитку сучасної освіти України є інтегрування осіб з особливими освітніми потребами в загальноосвітнє середовище. Цей напрям детермінується визнанням права будь-якої дитини на здобуття якісної і доступної освіти, що відповідає її потребам, можливостям і рівню розвитку, бажанню батьків здобувати освіту за місцем проживання. Тобто нові ініціативи й орієнтири нової освітньої політики зумовлюють необхідність створення відповідних правових, ергономічних, психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових, соціальних умов в закладі загальної середньої освіти, якому відводиться центральне місце у забезпеченні інклюзивного навчання осіб з/без особливих освітніх потреб.

Проведення «інклюзивної освітньої політики» задекларовано в сучасних державних документах: Закон України «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання» (2014), постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України від «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» (2011), «Про затвердження Плану заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2012 року» та накази Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивної освіти» (2010), «Про затвердження Плану заходів щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому просторі» (2015), «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти» (2018) та ін.

Згідно із цими документами, інклюзивне навчання – це система освітніх послуг має бути комплексним процесом забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям із особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання в загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей. Для успішної реалізації цього необхідні підготовлені педагогічні кадри, які якісно виконували б свої професійні функції.

2. Аналіз останніх досліджень і публікацій

Вагомим внеском у розв'язання проблем професійної діяльності вчителя стали фундаментальних працях філософсько-освітнього (В. Андрущенко,

Г. Васянович, І. Зязюн, В. Кремень, В. Курило, В. Луговий, В. Огнев'юкта ін.), професійно-педагогічного (О. Безлюдний, О. Браславська, А. Грітченко, М. Євтух, В. Коваль, В. Кузь, М. Мартинюк, Н. Ничкало, С. Совгіра, С. Ткачук та ін.), психолого-педагогічного (Г. Балл, І. Бех, В. Биков, С. Максименко, В. Семиченко, О. Чебикінта ін.), соціального (О. Глузман, О. Будник, А. Капська, В. Радул та ін.), інклюзивного (А. Колупаєва, С. Миронова, Ю. Найда, Т. Сак, Т. Софій, О. Таранченко та ін.) та корекційного (В. Бондар, Т. Дегтяренко, В. Засенко, В. Синьов, А. Шевцов, М. Шеремет та ін.) змісту.

Особливості роботи вчителя початкової школи розкриті у працях Н. Бібік, В. Бондаря, С. Мартиненко, Н. Ничкало, О. Савченко, Л. Хомич, М. Фіцули, І. Шапошнікової та ін.

Окремим аспектам навчання й виховання дітей з пору психофізичного розвитку в умовах інклюзивного класу початкової школи присвячено наукові студії В. Бондаря, Л. Гречко, А. Колупасової, М. Матвеевої, С. Миронової, Н. Назарової, В. Синьова, Л. Шипіциної та ін. Однак процес підготовки вчителя до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти потребує подальшого вдосконалення.

3. Мета дослідження

Науково обґрунтувати поліфункціональність професійної діяльності педагога в умовах інклюзивної освіти з урахуванням специфіки його психологічної, теоретичної і практичної готовності до неї.

4. Виклад основного матеріалу

Основними видами педагогічної діяльності І. Бех, І. Зязюн, Т. Люріна, О. Пехота вважають навчання, виховання і розвиток. Перша орієнтована на управління переважно пізнавальною діяльністю школярів. Друга спрямована на організацію виховного середовища і управління різноманітними видами діяльності учнів. Третя – на результат кількісних і якісних змін формування особистості шляхом його взаємодії із навколишнім середовищем та суспільним оточенням. Не втрачаючи своєї гностичної сутності в своїй єдності, вони є навчально-виховним процесом, сенс якого полягає у створенні оптимальних умов для здійснення навчальної діяльності учнів, розвитку особистості й удосконалення дій як учня, так і вчителя, який умовно можна розділити на три етапи: підготовчий, процесуальний і завершальний етап. Підготовчий етап охоплює таке коло функцій: цілепокладання, діагностування, прогнозування, проектування і планування. Процесуальний етап – виконання інформаційної, організаційної, оцінної, контрольної

та коригувальної функцій. А на завершальному етапі – аналітичної та рефлексивної.

У своїх дослідженнях А. Кононенко, І. Колмакова, З. Мірошник доводять, що різноманіття функцій, що виконує вчитель початкових класів, визначається частковим синтезом професій, відповідною роллю та моделлю поведінки, яку виконує педагог у практичній діяльності: менеджера, режисера, актора, ученого, аналітика, психолога, соціального педагога, вихователя, дефектолога та ін. Важливою для нашого дослідження є думка З. Міршник про те, що професія вчителя передбачає не лише розуміння змісту кожної виконуваної ним ролі, а й обов'язкову інтеграцію цих ролей у єдину рольову структуру. Саме рольова структура особистості вчителя початкових класів у її ієрархічній послідовності, у взаємодії та взаємозв'язку значущості й дієвості, виконуваних учителем ролей, її цілісність, динамічність та гнучкість, впливає на кінцевий результат його професійної діяльності – формування особистості [Мірошник 2012: 19-22].

Таким чином, є підстави поняття «професійна діяльність вчителя початкових класів в умовах інклюзивної освіти» трактувати як умотивований комплекс основних і додаткових професійних функцій педагога, якісне виконання яких у тісній співпраці з соціальним та корекційним педагогами, психологами, медичними працівниками та батьками забезпечує успіх вирішення завдань психолого-педагогічної, навчально-виховної та корекційно-розвивальної роботи для досягнення гарантованого результату загальноосвітньої підготовки молодших школярів з особливими освітніми потребами та без них.

Вивчаючи особливості діяльності вчителя початкової школи як класного керівника Н. Ткаченко й О. Шквир, визначають такі основні функції, як діагностична, організаторська, виховна, координаційна, стимулювальна, контролювальна, корекційна й соціальну, та три специфічних – інтеграційна, самоконтролююча та емоційно-орієнтаційна [Ткаченко; Шквир 2012].

Педагогічній діяльності вчителя початкових класів О. Безпалько, І. Зверева, З. Кияниця та В. Кузьмінський наділяють функції, що стосуються соціального працівника: комунікативна, організаторська, прогностична, діагностична, соціально-виховна, правозахисна, інформаційна, профілактична, корекційно-реабілітаційна [Безпалько, Зверева, Кияниця, Кузьмінський та ін. 2007]. В. Семиченко і Т. Яценко пропонують надати їй ще й функції, що безпосередньо виконує психолог: комунікативну, інформативну, психодіагностичну, психопрофілактичну, психокорекційну, психорозвивальну, просвітницьку [Семиченко 2000; Яценко 2006].

Виконуючи функції психотерапевта, які не пов'язані з безпосереднім лікуванням, а з вихованням дітей і їх гармонійного, емоційного та інтелектуального розвитку, учитель, окрім виховної, розвивальної і корекційної, ви-

конує відновлювальну і реабілітаційну функції за допомогою різноманітних психотерапевтичних методик креатотерапії, арт-терапії, естетотерапії, природотерапії тощо. Така функція відповідає галузі профілактичної медицини або лікувальної педагогіки.

Педагогічна діяльність учителя є єдиною і нероздільною, що пов'язано з цілісністю самого навчально-виховного процесу, а виокремлення різних функцій – це умовно виділені ролі вчителя, які він супутно виконує, розв'язуючи провідні професійні задачі. Саме тому сутність професійної діяльності вчителя початкових класів в умовах інклюзивної освіти слід вважати поліфункціональною.

Функції професійної діяльності педагога можна класифікувати за такими характеристиками, як відносна самостійність (методологія: принципи, методи, форми діяльності), взаємозв'язок із іншими функціями (без яких не можливе досягнення мети діяльності), організаційна відособленість (залучення інших суб'єктів до виконання задач діяльності). Таким чином, під професійною функцією ми розуміємо компонент професійної діяльності, що має відносну автономність у межах педагогічного процесу, і може бути організаційно відособленою функціональною одиницею.

Поняття «функціональна одиниця педагогічної діяльності» позначає педагогічну дію (виконання вчителем своїх обов'язків у межах наданих чинним законодавством повноважень чи всупереч їм. Такі обов'язки вчителя початкової школи визначено у кваліфікаційній характеристиці педагога загальноосвітнього навчального закладу [Нормативно-правова база...], що у зв'язку з новими реаліями інтеграційних процесів у соціумі й освіті нині доповнюються інклюзивним складником. Це узгоджено згідно із вимогами «Державного стандарту початкової загальної освіти», «Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей із особливими освітніми потребами», положеннями Закону «Про освіту» та «Конвенції про права дитини» [Нормативно-правова база...].

Отже, в умовах інклюзивної освіти зміст професійної діяльності вчителя початкових класів змінюється. Педагог, окрім навчально-виховної, виступає, у таких нових для себе ролях, як психолого-педагогічна та корекційно-розвивальна. У контексті психолого-педагогічної ділянки роботи вчитель виконує діагностичну функцію щодо виявлення категорій та індивідуальних особливостей дітей і особливими освітніми потребами; корекційно-педагогічної – функції виправлення порушень та компенсації вторинних відхилень у розвитку учнів, інтегрування їх в соціум, консультування фахівців і батьків, залучених до освітнього процесу, та пропаганди гуманного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами. У цілому він виконує розширений спектр таких функцій професійної діяльності, як діагностико-інформативна, конструктивно-проектувальна, організаційно-орієнтаційна, дидактико-мето-

дична, психотерапевтична, корекційно-реабілітаційна, комунікативно-стимулювальна, просвітницько-консультативна, дослідницько-творча та оцінювально-рефлексивна [Демченко 2015].

Працюючи разом із психологом, соціальний педагогом, асистентом учителя, дефектологом і іншими фахівцями та батьками чи членами родини дітей, учитель початкових класів в умовах інклюзивної освіти, насамперед, виконує діагностико-інформативну функцію, що охоплює: вивчення індивідуально-психічних особливостей учнів та інформації про їхні особливі освітні потреби; визначення рівнів знань, умінь, навичок, вихованості й рівня розвитку кожного учня; з'ясування причин відставання в розвитку; оцінювання якості соціального мікросередовища класу та ступінь і спрямованість його впливу на особистість дитини; дослідження факторів успішного задоволення освітніх потреб дітей.

Виконуючи завдання інклюзивної освіти, учитель початкових класів у парі зі своїм асистентом забезпечує конструктивно-проектувальну функцію професійної діяльності щодо: конструювання і проектування змісту навчально-виховної роботи відповідно до «Державного стандарту початкової загальної освіти» й «Державного стандарту початкової освіти для дітей з особливими освітніми потребами»; адаптації і модифікації змісту початкової освіти когерентно фізичним і психічним можливостям кожної дитини; програмування і прогнозування процесу навчання, виховання і розвитку особистості; визначення форм організації навчальної діяльності учнів (колективна, індивідуальна, дистанційна) відповідно до рекомендацій психолого-медико-педагогічного консиліуму; визначення перспективи розвитку особистості в навчально-виховному процесі; планування власної педагогічної діяльності на основі глибокого аналізу результатів попередніх досягнень.

За дорученням і під контролем адміністрації початкової школи учитель виконує організаційно-орієнтаційну функцію професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти, що полягає в його участі щодо створення інклюзивного освітнього середовища: архітектурних, психолого-педагогічних, соціальних та інших умов доступного навчання, виховання і розвитку дітей відповідно до їхніх особливих освітніх потреб.

У межах виконання дидактико-методичної функції, учитель початкових класів разом зі своїм асистентом добирає і застосовує у навчально-виховному процесі особистісно зорієнтовані педагогічні технології, диференціює навчальний матеріал за рівнями складності відповідно до індивідуальних характеристик дітей молодшого шкільного віку; керує і стимулює різними видами пізнавальної і практично-творчої діяльності учнів із метою розвитку їх інтересів, нахилів, здібностей і креативно-творчого потенціалу; організовує розвивальну роботу, спрямовану на включення компенсаторних механізмів організму дитини, залучення її до самостійного пізнання нею навколишньо-

го світу та набуття нових знань і практичного досвіду життєдіяльності; узгоджує перебіг навчально-виховного процесу з реальними умовами інтеграції дитини в інклюзивне освітнє середовище.

У співпраці із психологом, соціальний педагогом, дефектологом, реабілітологом та іншими фахівцями учитель початкових класів виконує психотерапевтичну функцію, що спрямована на гармонізацію навчання виховання і розвитку дитини, її душевної рівноваги, почуттів, переживань. Він налагоджує довірливі взаємини дитини з оточуючими, здійснює вербальний і невербальний вплив на емоції і самосвідомість учнів, надає допомогу у вирішенні міжособистісних конфліктів, знятті депресивного стану, сприяє формуванню позитивного ставлення дитини та її батьків до життя, до соціального оточення, до самої себе, створює ситуацію успіху в будь яких різновидах активності школярів.

За допомоги і підтримки дефектолога, психолога, логопеда, реабілітолога та інших фахівців учитель початкових класів виконує корекційно-реабілітаційну функцію, виконання якої має на меті подолання і послаблення психофізичних недоліків учнів з особливими освітніми потребами, усунення причин, які заважають їм успішно навчатися і гармонійно розвиватися. Він забезпечує корекційну спрямованість навчально-виховного процесу із використанням оптимальної допомоги учням у навчанні, вихованні і розвитку та подоланні негативних виявів поведінки, бере участь у розробленні корекційних програм і комплексів, добирає форми, методи і засоби проведення корекційної роботи, комплектує інклюзивні групи, регламентує тривалість та режим занять.

Виконання вчителем початкових класів комунікативно-стимулювальної функції передбачає активне використання наукових ідей і засобів діяльності, що сприяють формуванню відповідного толерантного середовища і з оптимізації спілкування і взаємодію між суб'єктами педагогічного процесу, моделюванню життєвих і проблемних ситуацій, досягненню учнями академічних та особистісно-творчих успіхів засобами дидактичних і рольових ігор, методів інтерактивного навчання.

На засадах активної співпраці й добровільності разом із педагогами-організаторами виховної роботи, адміністрацією школи, представниками громадських організацій та органів місцевого самоврядування учитель початкових класів виконує просвітницько-консультативну функції, що має на меті підвищення педагогічної культури батьків та інших учасників навчально-виховного процесу у спосіб їх консультування попередження виникнення проблем, помилок та відхилень у розвитку учнів, проведення просвітницьких заходів серед населення для доведення позитивів і соціальної користі інклюзивної освіти, участі у розробленні й реалізації проєктів актуальних питань інтегрування дитини з особливими освітніми потребами в соціум та

в організації культурних фестивалів, спортивних змагань як локального, так і всеукраїнського масштабу.

Дослідницько-творча функція професійної діяльності вчителя початкових класів має інтегративний характер, оскільки охоплює всі види педагогічної діяльності і передбачає використання ним інновацій, пошук принципово нових способів розв'язування педагогічних задач, вибір форм і методів організації творчої і дослідницької діяльності учнів, урахування особисті уподобання, інтереси й здібності школярів (гуртки, факультативи, творчі об'єднання, екскурсії, експедиції, дослідницькі маршрути тощо), розроблення мультимедійних проєктів, участь в Інтернет-олімпіадах, віртуальних дослідницьких змаганнях та конкурсах.

Оцінювально-рефлексивна функція вчителя початкових класів має ознаки комплексності, оскільки охоплює вивчення результативності складників усього освітнього процесу. Вона полягає в адекватному та стимулюючому оцінюванні навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами та без них, у ретельному аналізі перебігу психолого-педагогічного, навчально-виховного і корекційно-розвивального процесів, моніторингу їх ефективності та розробленні накопичувальної системи оцінювання досягнень власного («електронний портфель учителя») та індивідуального «портфоліо» учнів. Згідно з цим, надалі педагог разом із іншими учасниками освітнього процесу вносить корективи щодо подальшого вдосконалення умов інклюзивної освіти. Для успішного виконання окреслених функцій професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти майбутній учитель початкових класів має здобути якісну підготовку у вищій школі, що нині є актуальною проблемою теорії і методики професійної освіти.

5. Висновки

Отже, професійна діяльність учителя початкових класів в умовах інклюзивної освіти – це вмотивований комплекс основних і додаткових професійних функцій педагога, якісне виконання яких у тісній співпраці із соціальними та корекційними педагогами, психологами, медичними працівниками та батьками забезпечує успіх вирішення завдань психолого-педагогічної, навчально-виховної та корекційно-розвивальної роботи для ефективного навчання, виховання і корекції розвитку молодших школярів з особливими освітніми потребами та без них.

Огляд сукупності практичних завдань діяльності вчителя початкових класів в умовах інклюзивної освіти, що ставляться в ході навчально-виховної та корекційно-розвивальної роботи, дав змогу схарактеризувати її поліфункціональність та виокремити професійні функції: діагностико-інформативну,

організаційно-орієнтаційну, психотерапевтичну, корекційно-реабілітаційну, комунікативно-стимулювальну, просвітницько-консультативну, дослідницько-творчу.

Література

- Демченко І., Бабій І., Пічкур М., 2015, *Теоретико-практичні засади формування готовності педагога до творчого розвитку школярів в умовах інклюзивної освіти*, Умань: ВПЦ «Візаві».
- Безпалько О.В., Зверева І.Д., Кияниця З.П., Кузьмінський В.О. та ін., 2007, *Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації*, ред. І.Д. Зверевої, Ж.В. Петровича, Київ: Фенікс.
- Мірошник З.М., 2012, Шляхи дослідження ролі структури особистості вчителя початкових класів, *Практична психологія та соціальна робота*, 10, 19-22.
- Нормативно-правова база, mon.gov.ua/.../normativno-pravova-baza1.html [доступ: 10.12.2018].
- Нормативно-правова база в сфері інклюзивної освіти, www.ussf.kiev.ua/ielegalframework/?page_nom=1 [доступ: 10.12.2018].
- Семиченко В.А., 2000, Пріоритети професійної підготовки: діяльнісний чи особистісний підхід?, ред. І.А. Зязюна, *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи*, Київ: Віпол.
- Ткаченко Н.М. *Структурна характеристика готовності майбутніх учителів початкових класів до проектування позаурочної виховної діяльності*, www.nbuv.gov.ua [доступ: 10.12.2018].
- Шквир О.Л., 2012, Підготовка майбутніх учителів початкових класів до проведення педагогічних досліджень: теоретичний аспект, *Наукові записки кафедри педагогіки*, 28(1), 236-243.
- Яценко Т.С., 2006, *Основи глибинної психокорекції: феноменологія, теорія і практика*, Київ: Вища школа.

Functions of the Teacher's Professional Activity in Inclusive Education

Abstract. The article discusses the teacher's professional activity in the context of inclusive education as a set of basic and additional professional functions, which are performed in close cooperation with social and correctional teachers, psychologists, medical workers and parents. The goal of these functions is to ensure effective treatment of problems associated with psychological, pedagogical, educational, correctional and developmental work to foster the development of younger students with and without special educational needs. Inclusive education places additional demands on the teacher as part of his or her work involves identifying individual characteristics of children and their special educational needs, correcting violations and compensating for secondary deviations in students' development, helping them integrate with society, counselling parents and promoting humane treatment of children with special educational needs.

Keywords: inclusive education, professional activity of the teacher, functions of professional activity of the teacher in the conditions of inclusive education